

Jaarplan 2021

Onderzoeksinstituut IVO

Duurzame hulp en ondersteuning

Inhoud

Over het IVO	4
Maatschappelijk relevant onderzoek	4
Gevolgen coronapandemie	4
Onze werkwijze	4
Samenwerking voor meer kwaliteit en impact	5
Meer dan onderzoek alleen	5
Leefstijl en verslaving	7
(Beleids)ontwikkelingen	7
Aandachtspunt: alcohol	8
Aandachtspunt: roken	8
Projecten	8
Samen Sterker Stoppen op het werk	8
Samen Succesvol Stoppen in de wijk en eerstelijnszorg	8
Naasten van mensen met een verslaving	9
Regels voor tabaksmarketing en rookverboden in Europa	9
Genderverschillen in effecten van tabaksbeleid	9
Gezondheid en welzijn van mensen met een lagere sociaaleconomische positie	9
Onderzoek naar maatregelen om problematisch alcoholgebruik terug te dringen	10
Herstel bij drugsverslaving (ook in tijden van COVID-19)	10
RADAR-studie onder middelbare scholieren	10
Jeugdhulp	11
(Beleids)ontwikkelingen	11
Aandachtspunt: multiproblematiek	11
Projecten	12
Samen Gezinnen Versterken: dat leren we in de wijk!	12
Regionale kenniswerkplaats jeugd	12
Mindfulness in de gesloten jeugdzorg	12
Literatuurstudie naar het therapeutisch behandelklimaat in een jeugdcliniek	13
Zorg en ggz	14
(Beleids)ontwikkelingen	14
Aandachtspunt: ervaringsdeskundigheid	14
Aandachtspunt: dakloosheid	14
Projecten	15
Ervaringsdeskundigheid voor de ggz-doelgroep	15
Evaluatie en begeleiding van leernetwerken	15
Afbouwen ongewenst langdurig medicijngebruik	15
Expertsessies zorg en maatschappelijke opvang	16
Forensische zorg	17
Aandachtspunt: middelengebruik	17
Aandachtspunt: inzet ervaringsdeskundigheid	17
Projecten	18
Hulpaanbod voor plegers van huiselijk geweld	18
Risicotaxatie en vroegsignalering van betrokkenen bij relationeel geweld	18
Inzet van ervaringsdeskundigheid bij mensen met crimineel gedrag	18
Kwaliteit van leven en middelengebruik in de forensische zorg	18
Doorontwikkeling van Leefstijltraining 24/7	19
Duurzaamheid voor iedereen	20
(Beleids)ontwikkelingen	20
Aandachtspunt: innovaties	20

Onderzoek
naar welzijn,
zorg &
verslaving

Jaarplan

Projecten.....	20
Gevolgen van hitte voor de gezondheid.....	20
Voeding en duurzaamheid	20

Over het IVO

De kans op gezondheid en welbevinden is onder kinderen en volwassenen niet gelijk verdeeld: met name mensen in een lagere sociaaleconomische positie zijn kwetsbaar. Verslaving, dakloosheid, psychische problemen en delinquent gedrag komen bovendien vaak tegelijkertijd voor, net als de oorzaken daarvan. Sociaaleconomische verschillen in gezondheid zijn de afgelopen jaren toegenomen. Dit maakt het onderzoeken van oplossingen voor deze problematiek dringend.

Bij onderzoeksinstituut IVO willen we met ons onderzoek bijdragen aan kennis die nodig is voor het oplossen van maatschappelijke problemen die met name spelen bij sociaal kwetsbare groepen. Dat doen we als sinds 1989. Ons onderzoek vindt plaats binnen de domeinen welzijn, zorg en verslaving. Omdat échte oplossingen een breder perspectief nodig hebben, voorbij sectorgrenzen, raakt ons werk ook aan thema's als wonen, werken en schulden.

Maatschappelijk relevant onderzoek

We doen onderzoek naar vraagstukken die leven in de zorg, de politiek en de maatschappij. Zo zien we een trend naar meer **herstelondersteunende zorg** en de inzet van **ervaringsdeskundigen** in de ggz, verslavingszorg en forensische zorg. De wetenschappelijke bewijsvoering hiervoor is echter beperkt. Het IVO onderzoekt ook in 2021 of en hoe herstelondersteunende zorg en ervaringsdeskundigheid effectief kan worden ingezet. Daarnaast onderzoeken we welke impact corona heeft op sociaal kwetsbare groepen. Bijvoorbeeld op mensen die in herstel zijn van een drugsverslaving.

Het Nationaal Preventieakkoord is eind 2018 gepresenteerd, en gemeenten en het Rijk voeren nu de maatregelen en acties uit het akkoord uit. Ook op Europees niveau wordt gewerkt aan een herziening van het drugs- en tabaksbeleid. Bij het IVO vinden we het belangrijk dat **beleid goed en tijdig** wordt **geëvalueerd**. Daarom werken we aan verschillende studies waarin we dit op nationaal en internationaal niveau evalueren.

Wij willen bijdragen aan een samenhangende aanpak voor een **duurzame samenleving**, waarbij iedereen meetelt en meedoet. Om een toekomstbestendige samenleving te creëren, is een focus nodig op zowel gezondheid, milieu, klimaat als de welvaartsverdeling in onze maatschappij. We willen de kennis over het bereiken van duurzaamheid voor iedereen bevorderen. In 2021 werken we daarom bijvoorbeeld aan een Onderzoeksagenda Voeding en duurzaamheid: welke interventies of systeemveranderingen kunnen leiden tot doorbraken op het gebied van voeding en duurzaamheid? Welk onderzoek is hiervoor nodig?

Gevolgen coronapandemie

Komend jaar gaat **extra aandacht** uit naar de gevolgen van de coronapandemie voor sociaal kwetsbare groepen. Hoewel nog veel onderzoek nodig is, zijn er immers al veel tekenen dat deze groepen disproportioneel geraakt worden door de coronacrisis. Een slechte (mentale) gezondheid, armoede en schulden of verslaving zorgen dat deze groepen **extra kwetsbaar** zijn voor de gevolgen van de huidige pandemie. Dat komt deels doordat zij meer kwetsbaar zijn voor de ziekte die COVID-19 met zich meebrengt. Ook ervaren kwetsbare groepen meer nadelen van de gerelateerde maatregelen (lockdown en quarantaine) en de economische gevolgen. De coronapandemie legt veel **'zwakke plekken' in de samenleving** bloot en brengt **nieuwe uitdagingen**. Zo hebben veel ondersteuningsvormen, die normaal gesproken fysiek plaatsvinden, een andere vorm gekregen.

Onze werkwijze

Onderzoeksinstituut IVO beantwoordt onderzoeksvragen in opdracht van (semi)overheden, zorginstellingen en maatschappelijke organisaties. We voeren **grote internationale onderzoeksprojecten** uit in samenwerking met universiteiten, maar werken ook met veel plezier aan **kleinere ontwikkel- en**

onderzoeksvragen. Op het vlak van welzijn, zorg, verslaving, ggz en maatschappelijke opvang doen we bijvoorbeeld proces- en effectevaluaties, beleidsonderzoek en richtlijnontwikkeling. We **verbinden wetenschap, beleid en praktijk.** We werken vaak samen met professionals en ervaringsdeskundigen én volgen maatschappelijk relevante ontwikkelingen op de voet. Op die manier kunnen we onze opdrachtgevers met goed onderbouwde kennis en doordacht praktijkadvies direct bijstaan. Daarmee helpen we sociaal kwetsbare groepen verder.

We doen vaak (diepte-)interviews met mensen uit doelgroepen die vanwege hun kwetsbare positie lastig te werven of te interviewen zijn. Dankzij onze persoonlijke en **creatieve interviewaanpak** hebben we in 2020 succesvol onderzoek gedaan, bijvoorbeeld onder mensen met een lagere sociaaleconomische positie, mensen die in herstel zijn van een drugsverslaving en jongeren die delinquent gedrag vertonen. In 2021 passen we onze succesvolle aanpak opnieuw toe bij diverse sociaal kwetsbare groepen. Daarnaast zetten we de volgende onderzoeksmethodes weer volop in én blijven we ons als **lerende organisatie** hierin actief ontwikkelen:

- Kwalitatief en kwantitatief effectonderzoek voor en na de invoering van een interventie of beleidswijziging;
- Procesevaluatie, bijvoorbeeld als onderdeel van een leer- en verbetercyclus;
- Complexe statistische analyses, bijvoorbeeld voor sociaal-epidemiologische studies;
- Systematisch literatuuronderzoek;
- Interventie- en richtlijnontwikkeling;
- Delphi-studies, bijvoorbeeld voor de ontwikkeling van onderzoeksagenda's;
- Participatief actieonderzoek.

Samenwerking voor meer kwaliteit en impact

Het IVO stelde eind 2019 een **leerstoel** in bij de afdeling Gezondheidsbevordering van de **Universiteit Maastricht**. Het doel is om gezamenlijk onderzoek te doen naar de gezondheid en het welzijn van mensen met een lage sociaaleconomische positie. De leerstoel wordt ingevuld door de Chief Science Officer van het IVO: Prof. dr. Gera Nagelhout. In 2021 werken het IVO en de Universiteit Maastricht samen op onderzoek naar het belonen van stoppen met roken, de impact van tabaksbeleid, middelengebruik onder jongeren en onderzoek naar naasten van mensen met een verslaving.

Het IVO werkt als groep samen met **Platform31**, de landelijke kennis- en netwerkorganisatie voor stad en regio. Beide organisaties streven naar de verbinding tussen praktijk, beleid en wetenschap. Hierbij richt Platform31 zich meer op praktijkprojecten voor gemeenten en het IVO meer op de wetenschappelijke onderbouwing. In 2021 werken het IVO en Platform31 onder andere samen aan een **evaluatie van leernetwerken** over langdurige zorg en ondersteuning, als onderdeel van het **Actieprogramma lokale initiatieven voor mensen met Verward Gedrag**. Ook doen we bijvoorbeeld gezamenlijk onderzoek naar het **financieel maatwerk** dat gemeenten bieden aan mensen met een chronische ziekte of handicap. Het IVO en Platform31 worden beide geleid door algemeen directeur Hamit Karakus.

Naast de samenwerkingen met de Universiteit Maastricht en Platform31, blijft het IVO in 2021 **samenwerken met diverse hogescholen en universiteiten, (verslavings)zorginstellingen en cliëntenorganisaties**. Het IVO is partner van Verslavingskunde Nederland en participeert in de programmalijnen Onderzoek en Opleiding en Zorg en Veiligheid. Bovendien is het IVO actief in de regionale kenniswerkplaats jeugd ST-RAW van de regio Rotterdam Rijnmond. Ook werken we met het **Erasmus MC** en de **Erasmus Universiteit Rotterdam** samen in het Erasmus Urban Youth Lab, dat is opgericht om onderzoek naar jongeren in een grootstedelijke context samen te brengen.

Meer dan onderzoek alleen

Het overdragen van wetenschappelijke kennis over leefwijzen, middelengebruik, verslaving en daaraan gerelateerde maatschappelijke ontwikkelingen, is onderdeel van de missie van het IVO. Dit brengen we onder

meer in de praktijk door het **verzorgen van onderwijs**. Zo geven we incidenteel gastcolleges, bijvoorbeeld bij de Universiteit Maastricht en het Leiden University College. Daarnaast bieden we doorlopend **stage- en afstudeerplekken** aan en begeleiden we studenten bij het schrijven van hun thesis. Ten slotte begeleiden we promovendi bij hun promotieonderzoek.

Bij het IVO vinden we het belangrijk dat de resultaten uit wetenschappelijk onderzoek helder worden gecommuniceerd en niet in een la verdwijnen. Daarom organiseren we vanaf april 2021 iedere maand interactieve **online lunchsessies** over wetenschapscommunicatie: de #SciCommLunch. Elke maand praten we met een andere *special guest* die actief is op het gebied van wetenschapscommunicatie of het toegankelijk maken van onderzoeksresultaten voor een breder publiek. Bijvoorbeeld als blogger, podcastmaker, in de media of op sociale media.

Sinds 2017 organiseert het IVO informele en informatieve **filmavonden** over thema's waar het IVO onderzoek naar doet, zoals schulden, herstel van verslaving en personen met verward gedrag. Op deze avonden vertonen we een documentaire of film die we na afloop bespreken met een panel. Het panel bestaat uit leden die op eigen wijze verbonden zijn met het thema, bijvoorbeeld vanuit beleid en onderzoek of als ervaringsdeskundige. Met deze avonden willen we relevante maatschappelijke thema's agenderen en verder brengen in ons netwerk. Wanneer de coronamaatregelen dit mogelijk maken, zetten we deze filmavonden verder in 2021.

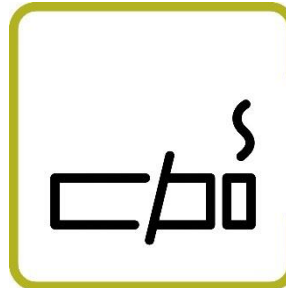
Ons jaarplan

In dit jaarplan beschrijven we de belangrijkste **(beleids)ontwikkelingen** en **aandachtspunten** binnen de thema's waarop we **projecten** ontwikkelen voor 2021 en daarna. Uiteraard wordt onze projectenportefeuille ook beïnvloed door de actuele situatie gedurende het jaar. We zijn een **flexibele organisatie** die oog houdt voor en anticipeert op nieuwe ontwikkelingen en vragen uit de praktijk. Onze **onderzoeksthema's** voor 2021 zijn:

1. Leefstijl en verslaving
2. Jeugdhulp
3. Zorg en ggz
4. Forensische zorg
5. Duurzaamheid voor iedereen

Leefstijl en verslaving

Mensen met een lagere sociaaleconomische positie, zoals mensen met een lager inkomen of een lager opleidingsniveau, leven vaak minder gezond dan andere mensen. Om gezondheidsverschillen te verkleinen, is het belangrijk om deze doelgroep centraal te stellen. Om dit te bewerkstelligen, heeft het Nationaal Preventieakkoord een aantal voorstellen. Zo komt er in opleidingen voor zorg- en welzijnsprofessionals extra aandacht voor een gezonde leefstijl waarin ook een brede blik op de achterliggende problematiek (zoals armoede, schulden, sociaal isolement, gezondheidsvaardigheden en laaggeletterdheid) aangeleerd wordt. Er komen lokale en wijkgerichte ondersteuningsprogramma's, met een focus op de wijken waar de urgentie het hoogst is. Ook worden gemeenten aangemoedigd een lokale aanpak te formuleren voor de ambities uit het Preventieakkoord, waarin zij zich bovendien richten op de samenhang tussen de thema's en de achterliggende oorzaken van gezondheidsproblemen, zoals sociaaleconomische gezondheidsverschillen, armoede, eenzaamheid en stress. Onderzoeksinstituut IVO wil graag bijdragen aan onderzoek naar de impact van het Preventieakkoord en het verkleinen van gezondheidsverschillen.

(Beleids)ontwikkelingen

Voor mensen met een verslaving is, naast een klinische behandeling gericht op middelengebruik of gedrag, de ontwikkeling van een fysieke en mentale gezondheid belangrijk, evenals een psychosociaal welzijn, sociale verbinding en het thuis voelen in de samenleving. Daarom zijn de gevolgen van de coronapandemie voor deze mensen mogelijk groot. Herstel is voor veel mensen met een verslaving immers een persoonlijk proces, waarbij zij zich op het gebied van identiteit en zingeving ontwikkelen. Het is ook een sociaal proces, waarbij de omgeving en het sociaal netwerk hen ondersteunen en kracht geven. Dit bredere concept van verslavingszorg is relatief nieuw en gericht op de verschillende dimensies van herstel. Het is nog onvoldoende onderzocht hoe mensen hiervan profiteren. Ook is het onduidelijk welke effecten de coronamaatregelen hebben voor de zorg en ondersteuning.

Naast ontwikkelingen in de professionele zorg signaleren we ook het toegenomen belang van herstelgroepen. Eind 2020 werd bijvoorbeeld een motie aangenomen in de Tweede Kamer om zogenoemde 'steungroepen' te onderzoeken naar Duits model. In herstel- of steungroepen ondersteunen mensen elkaar (*peer support*) zonder tussenkomst van professionals. Het IVO geeft herstelondersteuning, waar mogelijk, een centrale rol binnen projecten. Ook doen we, als dat kan, onderzoek in samenwerking met directbetrokkenen of met naasten van personen met een verslaving.

Het Nationaal Preventieakkoord bevat diverse beleidsmaatregelen om overgewicht, alcoholgebruik en tabaksverslaving terug te dringen. Eén van de doelen is een rookvrij Nederland in 2040. Deze maatregelen worden tegengewerkt door de tabaksindustrie, soms met succes. Een veelgebruikte strategie voor het stoppen, afzwakken of vertragen van tabaksbeleid is bijvoorbeeld het produceren van eigen 'bewijsmateriaal'. Het IVO helpt deze en andere ontwikkelingen in het Nederlandse en Europese tabaksbeleid inzichtelijk te maken.

Ten slotte krijgt ook de kanspelsector meer aandacht binnen beleid in 2021. Dit jaar wordt een nieuwe kansspelwet aangenomen, met als grootste verandering de legalisering van online kansspelen. Het doel is om online kansspelen veiliger te maken, en dit heeft ook mogelijk effecten op de *landbased* kanspelsector.

Aandachtspunt: alcohol

Hoewel het alcoholgebruik de laatste jaren tamelijk stabiel is gebleven, komt problematisch gebruik nog steeds veel voor. Jongeren drinken op steeds latere leeftijd alcohol, maar als ze eenmaal beginnen, drinken ze vaak grote hoeveelheden. Binnen de verslavingszorg heeft veruit de grootste groep cliënten een alcoholprobleem. Problematisch alcoholgebruik blijft daarom een belangrijk aandachtsgebied voor het IVO. We hebben in het bijzonder aandacht voor problematisch alcoholgebruik bij kwetsbare groepen, zoals jongeren en ouderen, en de gevolgen van problematisch alcoholgebruik voor naasten. Het Nationaal Preventieakkoord van 2018 bevat verschillende mogelijke maatregelen om alcoholgebruik te ontmoedigen, zoals het beperken van verkooppunten van alcohol. Ook worden mensen meer bewust gemaakt van de link tussen alcoholgebruik en gezondheidsklachten, zoals kanker. Het IVO blijft zich inzetten om de effecten en evaluaties van het Preventieakkoord op het vlak van problematisch alcoholgebruik in kaart te brengen.

Aandachtspunt: roken

Veel mensen die roken, willen eigenlijk daarmee stoppen. Maar dat is niet gemakkelijk. Het IVO werkt daarom mee aan verschillende initiatieven en programma's die vooral mensen met een lagere sociaaleconomische positie kunnen ondersteunen bij dit proces. Veel bestaande interventies bereiken deze doelgroep niet goed of sluiten niet goed aan. In 2021 blijven we meewerken aan het verbeteren van deze ondersteuning voor mensen die willen stoppen met roken. Zo gaan we bijvoorbeeld verder met ons implementatieonderzoek stoppen met roken op de werkplek. Een beloning voor het stoppen is vaak een extra stimulans om te stoppen met roken, bovenop de intrinsieke motivatie die mensen al hebben. Daarnaast onderzoeken we ook in welke setting stoppen-met-rokeninterventies mogelijk optimaal effect hebben, bijvoorbeeld op wijkniveau, in de eerstelijnszorg of op de werkplek. Samen met partners, zoals de Universiteit Maastricht, blijft het IVO zich inzetten om mensen te ondersteunen met het stoppen met roken.

Projecten*Samen Sterker Stoppen op het werk*

Vooral mensen met een lagere sociaaleconomische positie (SEP) hebben vaak meer moeite om te stoppen met roken dan mensen met een hogere sociaaleconomische positie. Bovendien zijn interventies bij hen vaak minder effectief. Uit eerder onderzoek blijkt dat een financiële beloning voor werknemers die succesvol stoppen met roken effectief is als dit wordt gecombineerd met een groepstraining. Dit werkt ook bij mensen met een lage sociaaleconomische positie. Dit implementatieonderzoek is gericht op de vraag hoe we werkgevers kunnen aansporen om een groepstraining en beloning aan te bieden. Ook onderzoeken we hoe we zoveel mogelijk werknemers met een lagere sociaaleconomische positie kunnen stimuleren mee te doen. Dit onderzoek voeren we uit in samenwerking met de Universiteit Maastricht en wordt gefinancierd door ZonMw.

Samen Succesvol Stoppen in de wijk en eerstelijnszorg

Hoe kun je rokers met een lagere sociaaleconomische positie succesvol laten stoppen met roken? Om dit te onderzoeken, implementeren we een divers aanbod van stoppen-met-rokenondersteuning in het stadsdeel Escamp in Den Haag. Dit doen we in de wijk, in de eerstelijnszorg en op de werkplek. We onderzoeken welke condities en inspanningen nodig zijn voor een optimale implementatie van een effectief stopaanbod in een minder welgestelde wijk. De implementatiestrategieën worden vormgegeven en bijgestuurd tijdens het project. We zetten een leernetwerk op met zorgverleners, werkgevers, bewoners, onderzoekers en lokale beleidsmakers. Eén bewoner wordt gedurende het project aangesteld als co-projectleider. We monitoren het verloop van het project met behulp van logboeken van de projectleiders, bijeenkomsten van het leernetwerk, korte interviews en registraties. Dit onderzoek voeren we uit in samenwerking met onder andere ondersteuningsorganisatie Indigo, GGD Haaglanden, Apotheek Pillen en Praten en de universiteiten van Maastricht en Amsterdam. Het project wordt gefinancierd door ZonMw.

Naasten van mensen met een verslaving

Verslaving is niet alleen een probleem voor de persoon die verslaafd is. Verslaving kan ook de levens van vaders, moeders, broers, zussen, partners en (volwassen) kinderen beïnvloeden. Leven in de nabijheid van iemand met een verslaving leidt tot meer lichamelijke en psychische gezondheidsrisico's. Deze omvangrijke doelgroep kan nauwelijks rekenen op preventieprogramma's. Uitzonderingen zijn gemeentelijke programma's als Kinderen van Verslaafde Ouders (KVO). Het IVO werkt samen met de Hogeschool Rotterdam en de Universiteit Maastricht binnen een promotieonderzoek naar jongvolwassen naasten van mensen met een verslaving. De onderzoeksgroep bestaat uit studenten van de Hogeschool Rotterdam die naasten zijn van iemand met een verslaving. We voeren een vragenlijstonderzoek uit en doen kwalitatieve longitudinale interviews. Uitkomstmaten zijn onder andere de lichamelijke en psychische gezondheid van de studenten, middelengebruik en studiesucces. Ook onderzoeken we de impact die de coronapandemie heeft op deze groep.

Regels voor tabaksmarketing en rookverboden in Europa

In 2003 voerde de Europese Unie een restrictie in voor tabaksmarketing en in 2009 deed de Europese Commissie aanbevelingen voor rookverboden in Europa. Sinds die tijd is veel veranderd, onder andere is het gebruik van tabak in de meeste landen gedaald en is de elektronische sigaret (e-sigaret) op de markt gekomen. In opdracht van de Europese Commissie voeren adviesbureaus ICF en RAND samen met het IVO een evaluatie uit van de implementatie van regels voor tabaksmarketing en rookverboden in Europa. Doel van het onderzoek is achterhalen hoe het momenteel met de implementatie gesteld is en met de naleving van de regels, wat de bereikte impact is en hoe de regelgeving beter kan (bijvoorbeeld met het oog op regelgeving voor e-sigaretten). Deze evaluatie bestaat uit een literatuuronderzoek, vragenlijstonderzoek en interviews met stakeholders. Het IVO doet de interviews met stakeholders en heeft een adviesrol, samen met het King's College London en de College of Europe. Het onderzoek wordt gefinancierd door de Europese Commissie.

Genderverschillen in effecten van tabaksbeleid

De Rijksoverheid en gezondheidsorganisaties proberen mensen te stimuleren om te stoppen met roken, bijvoorbeeld door de invoering van beleid en massamediacampagnes. Deze interventies werken mogelijk voor iedereen niet even goed. Er is echter nog weinig bekend over hoe deze interventies verschillende subgroepen beïnvloeden. Daarom is het doel van dit onderzoek om inzicht te krijgen in gender-, sekse-, leeftijd- en sociaaleconomische verschillen in effecten van tabaksbeleid en campagnes op rookgedrag. We onderzoeken ook de onderlinge samenhang en interacties tussen gender-, sekse-, leeftijd- en sociaaleconomische verschillen. Daarvoor maken we gebruik van een lopend cohortonderzoek: het International Tobacco Control (ITC) Netherlands Project. Dit onderzoek loopt sinds 2008 in Nederland en heeft als doel om effecten van tabaksbeleid en campagnes op rokers in kaart te brengen. We richten ons hierbij op beleidsmaatregelen en campagnes die sinds 2008 tot en met 2020 zijn ingevoerd. De Universiteit Maastricht voert dit onderzoek uit, in samenwerking met het IVO, Alliantie Nederland Rookvrij, Clean Air Nederland, het Trimbos-instituut en de Universiteit van Amsterdam. Het project wordt gefinancierd door ZonMw.

Gezondheid en welzijn van mensen met een lagere sociaaleconomische positie

Mensen met een lagere sociaaleconomische positie hebben een aanzienlijk lagere levensverwachting dan mensen met een hogere sociaaleconomische positie. Verschillen in leefstijl en gezondheid zijn de afgelopen jaren bovendien toegenomen. Dit maakt het onderzoeken van oplossingen voor deze problematiek extra dringend. Het IVO heeft een bijzondere leerstoel aan de Universiteit Maastricht om meer onderzoek te doen naar dit thema. Dit onderzoek richt zich op een betere en meer toegankelijke zorg en ondersteuning, zodat mensen met een lagere sociaaleconomische positie hiervan meer gebruikmaken. Het IVO heeft zich ook aangesloten bij de Coalitie Iedereen Rookvrij, een samenwerking met Pharos, Gezondheidsfondsen voor Rookvrij, FNO Zorg voor kansen, Trimbos-instituut, Stichting Rookpreventie Jeugd, GGD GHOR Nederland en

Verslavingskunde Nederland. Deze coalitie richt zich op het toegankelijker maken van stoppen-met-rokenondersteuning voor mensen met een lagere sociaaleconomische positie.

Onderzoek naar maatregelen om problematisch alcoholgebruik terug te dringen

Het terugdringen van problematisch alcoholgebruik is een belangrijk doel van het Nationaal Preventieakkoord. Het verminderen van het aantal verkooppunten van alcohol is daarbij één van de mogelijke maatregelen. Problematisch alcoholgebruik levert gezondheidsschade en maatschappelijke schade op, en is een van de risicofactoren voor het ontwikkelen van problematisch gokken. Omgekeerd weten we ook dat mensen die (een risico hebben op) problematisch gokken significant meer kans hebben op (problematisch) alcoholgebruik dan andere mensen. Voor het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport publiceren we dit jaar de resultaten van ons onderzoek naar dit problematisch alcoholgebruik. Daarin gaan we in op de beschikbaarheid van alcohol, de ontwikkeling hiervan en de te verwachten effecten van een uitbreiding of vermindering van het aantal verkooppunten in samenwerking met SEO Economisch Onderzoek. Ook gaan we in op de aard en omvang van (onwenselijke) risico's en gevolgen van de combinatie van gokken en alcoholgebruik in de Nederlandse praktijk. Dit onderzoek doen we in samenwerking met Breuer & IntraVal.

Herstel bij drugsverslaving (ook in tijden van COVID-19)

Een verslaving overwinnen blijkt een ingewikkeld proces. Persoonlijke, sociale en maatschappelijk factoren beïnvloeden de loop van dit proces. De operationalisering hiervan wordt vaak samengevat als 'herstel'. In 2017 startte het IVO samen met Tilburg University (Tranzo), Universiteit Gent, University of Derby en University of Manchester het (promotie)onderzoek Recovery Pathways from Illicit Drug Addiction. De onderzoekers richten zich op het herstelproces van mensen met een drugsverslaving. Het gaat hierbij om individuele herstelprocessen en structurele invloeden op maatschappelijke schaal, zoals stigma en beleid in de verslavingszorg. In dit onderzoek worden de respondenten langere tijd gevolgd met behulp van kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden. Het wordt gefinancierd door ERANID en in Nederland via ZonMw. Vanwege de bijzondere situatie in 2020 rondom de uitbraak van het COVID-19-virus, kregen we van ZonMW extra financiering om de effecten van de COVID-19 uitbraak op herstel te onderzoeken.

RADAR-studie onder middelbare scholieren

Er zijn veel zorgen over het gebruik van e-sigaretten onder jongeren. Is het gebruik van e-sigaretten een opstapje richting het roken van tabaksproducten? Dat gaan we na in een grootschalig onderzoek waaraan ongeveer 2.400 jongeren van tien scholen in Nederland en Vlaanderen meedoen. Er worden drie vragenlijsten afgenomen onder dezelfde scholieren, bij de start, na zes maanden en na twaalf maanden. Deze unieke dataset combineert vragen over het gebruik van e-sigaretten, tabak, alcohol en andere drugs. Daarnaast vragen we naar ander risicogedrag, zoals het problematisch gebruik van sociale media en delinquent gedrag. De Universiteit Maastricht voert dit onderzoek uit, in samenwerking met het IVO en het RIVM. Het project wordt gefinancierd door NWO.

Jeugdhulp

Niet alle kinderen en jongeren hebben dezelfde kansen op een gezonde en gelukkige toekomst. Sommigen groeien op in een omgeving met verschillende stressfactoren of fysieke en sociale omstandigheden die de overgang naar adolescentie en volwassenheid bemoeilijken. Het opgroeien in armoede of in een gezinssituatie met veel conflicten, maakt hen extra kwetsbaar voor allerlei problemen. Preventie van problemen bij gezinnen in de meest kwetsbare situaties is daarom essentieel, liefst zo vroeg mogelijk in het leven van kinderen. Daarbij is het belangrijk in te zetten op het versterken van de veerkracht van ouders en kinderen, het verbeteren van de sociale en fysieke omgeving, het toegankelijker maken van de zorg en het aanleren van gezondheidsvaardigheden. Jeugdprofessionals kunnen bijdragen door *outreaching* te werken: proactief zijn en in de wijk werken om de leefwereld van gezinnen te kennen.

Wanneer we werkzame elementen in de jeugdhulpverlening evalueren, besteden we aandacht aan specifieke én algemene factoren. We onderzoeken algemene factoren die belangrijk zijn ongeacht het type interventie. Bijvoorbeeld het behandelklimaat binnen residentiële instellingen en de werkaliantie of therapeutische relatie tussen jongeren en hun hulpverleners. En we kijken naar specifieke interventies, zoals mindfulness voor jongeren in justitiële jeugdinrichtingen en in de gesloten jeugdzorg. De stem en ervaringen van jongeren zelf hebben ook altijd een belangrijke plek in ons onderzoek.

(Beleids)ontwikkelingen

De laatste jaren is de jeugdhulp flink veranderd. Door de invoering van de Jeugdwet in 2015 hebben gemeenten meer verantwoordelijkheden en taken in het sociaal domein. Door de transitie is de structuur van het stelsel veranderd en momenteel zijn gemeenten bezig met het transformatieproces. Als onderzoeksinstituut spelen wij een rol in het evalueren van projecten die binnen dit kader plaatsvinden. We zien dat de coronapandemie de verschillen groter maakt tussen groepen met een lagere en hogere sociaaleconomische positie, en dat heeft ook effect op kinderen en jongeren. Ook de lockdown heeft grote impact op hun levens. Sociale contacten zijn essentieel voor hun ontwikkeling en welbevinden. Een beperking daarvan kan dus grote gevolgen hebben.

Inmiddels is duidelijk dat er tijdens de eerste lockdown meer slachtoffers van kindermishandeling waren dan in de periode daarvoor. Kinderen en jongeren zijn afgelopen periode vaker slachtoffer van emotionele verwaarlozing en getuige van huiselijk geweld. Bovendien lijkt de coronacrisis reeds bestaande problemen bij sociaal kwetsbare groepen te vergroten of te versnellen. Dat maakt gezinnen met kinderen over wie al zorgen bestonden extra kwetsbaar. Sommige kinderen en jongeren zijn van de radar verdwenen. Daarbij speelt mogelijk dat door de coronamaatregelen op andere manieren hulp en ondersteuning wordt geboden aan deze doelgroep. Het IVO vindt daarom meer aandacht voor kinderen en jongeren erg belangrijk in het debat rondom corona en de bijbehorende maatregelen. We volgen de ontwikkelingen op de voet en ondersteunen graag met onafhankelijk onderzoek.

Aandachtspunt: multiproblematiek

Een deel van de jongeren kampt met meerdere problemen. Een combinatie van risicofactoren in de context waarbinnen zij opgroeien, vergroot de kans op emotionele en gedragsproblemen. Denk aan problemen in sociale relaties of op school en stressvolle gebeurtenissen tijdens de adolescentie. Wanneer zij veel tegenspoed meemaken, kunnen ze een opeenstapeling van problemen ervaren, inclusief psychische problemen, schooluitval, werkloosheid, problematisch middelengebruik en crimineel gedrag. Dit levert een gevaar op voor henzelf en/of anderen en gaat gepaard met hoge maatschappelijke kosten. Het is daarom van

groot belang dat de beschikbare ondersteuning en hulpverlening goed aansluit op wat zij nodig hebben. Daar zet het IVO zich graag voor in met behulp van onderzoek naar ervaringen van de jongeren zelf.

Projecten

Samen Gezinnen Versterken: dat leren we in de wijk!

Steun aan hulpbehoevende kinderen, jongeren en gezinnen komt vaak te laat. Of de geboden hulp past niet goed. De gemeente Rotterdam wil dit veranderen. Meer dan in andere gemeenten hebben het welzijnswerk, scholen, sportverenigingen en de jeugdgezondheidszorg daarbij een rol. In dit 'voorveld' worden problemen vaak al gezien vóórdat meer gespecialiseerde hulp wordt gezocht. Mensen in het voorveld kennen de gezinnen immers goed. Om snel de juiste hulp te geven, moet dit voorveld goed samenwerken en bieden wat nodig is. De gemeente Rotterdam wil dat de organisaties in het voorveld een wijknetwerk vormen, beter problemen signaleren en proactiever werken. In een aantal wijken lijkt dit heel goed te lukken. Hier gaat het voorveld actief de wijk in om te zien hoe het met mensen gaat. Daardoor worden problemen eerder gezien en mogelijke oorzaken beter begrepen. De manier van werken ligt niet vast; het is een combinatie van anders werken in de wijk, anders organiseren en anders besturen. Via dit onderzoek achterhalen we welke ondersteuning gezinnen het beste helpt bij de uitdagingen die ze tegenkomen. En hoe professionals, ouders en jongeren van elkaar kunnen leren en samenwerken. Dat doen we samen met ouders en professionals in drie wijken in Rotterdam, in een leernetwerk en met een actieonderzoek. Met het leernetwerk willen we innovatieve werkwijzen in deze wijken versterken, zodat gezinnen beter worden ondersteund. Aan de hand van de uitgangspunten in het *framework* Healthy Alliances (HALL) evalueren we deze drie praktijken. We organiseren vijf inspirerende en leerzame leernetwerkbijeenkomsten voor betrokkenen uit de drie participerende wijken. Daarnaast organiseren we drie bijeenkomsten in de wijken (*roadshows*) waar bewoners en professionals uit de drie wijken kunnen meedenken over vraagstukken die in de betreffende wijk spelen bij het versterken van gezinnen. Het project resulteert in onder meer een handreiking en workshop voor de gemeente Rotterdam.

Regionale kenniswerkplaats jeugd

In Rotterdam werken verschillende organisaties samen in ST-RAW, de regionale kenniswerkplaats jeugd van de regio Rotterdam-Rijnmond. Samen met partners uit praktijk, beleid, onderwijs en wetenschap wil ST-RAW de jeugdhulp en het gemeentelijk jeugdbeleid van Rotterdam en regiogemeenten voorzien van een stevig kennisfundament. Het IVO is een actieve deelnemer binnen dit netwerk. In 2021 gaan vanuit dit netwerk onder meer evaluaties plaatsvinden van zogenoemde transformatieprojecten in de jeugdhulp. De innovaties in deze projecten zijn gericht op de grootste knelpunten in de regio en geïnitieerd door jeugdzorgaanbieders, verwijzers, wijkteams en gemeenten. Naast monitoring en evaluatie van deze projecten door KPMG, doet het IVO een kwalitatieve evaluatie van twee vernieuwende aanpakken met behulp van de Effectcalculator. Dat doen we samen met de onderzoeksafdeling OBI van de gemeente Rotterdam en in opdracht van Enver, namens de projectgroep Verbetering Zorg voor jeugd in Rotterdam-Rijnmond/Gemeenschappelijke Regeling Jeugdhulp Rijnmond (GRJR).

Mindfulness in de gesloten jeugdzorg

De behandeling binnen de gesloten (forensische) jeugdzorg richt zich op het herstellen van de balans en het verminderen van de kans op terugval in criminaliteit, waarbij veel gebruik wordt gemaakt van verbale en cognitieve gedragstherapeutische elementen. Maar jongeren lijken hiervoor niet altijd even responsief. Dat komt vaak door geïnternaliseerde problematiek, zoals onrust of slapeloosheid die ontstaat door verblijf in geslotenheid. Mindfulness biedt hiervoor mogelijk een oplossing. Young in Prison is een stichting die creatieve en sportieve programma's voor persoonlijke ontwikkeling verzorgt voor jongeren in de jeugdzorg en justitiële jeugdinrichtingen, waaronder Fitness voor je mind. Geen standaard mindfulnessstraining, maar een speciaal ontwikkelde, energieke versie met inzet van *urban arts*, sport en artistieke rolmodellen voor een betere aansluiting op de leefwereld van jongeren. Voor Young in Prison en de Academische Werkplaats RisicoJeugd voert het IVO een onderzoek uit over de ervaringen van deelnemers aan de mindfulnessstraining. We doen dit

door middel van semigestructureerde interviews met jongeren die in een gesloten jeugdzorginstelling of justitiële jeugdinrichting verblijven. De interviews doen we voor en na de training en we vragen naar motivatie, verwachtingen, ervaringen en eventuele resultaten.

Literatuurstudie naar het therapeutisch behandelklimaat in een jeugdcliniek

Yes We Can Clinics (YWCC) is een jeugdcliniek voor jongeren van 13 tot en met 23 jaar met meervoudige psychische problemen, verslavingen en gedragsproblemen. Het therapeutisch behandelklimaat speelt een belangrijke rol in de behandeling die YWCC biedt. YWCC wil weten wat er vanuit de wetenschappelijke literatuur bekend is over de invloed van het therapeutisch behandelklimaat als factor in de behandeling. Onderzoeksinstituut IVO voert daarom een systematische literatuurstudie uit om inzicht te verkrijgen in de werkzame mechanismen van het therapeutisch klimaat die bijdragen aan herstel. Het onderzoek wordt gefinancierd door YWCC.

Zorg en ggz

Is de zorg voldoende toegankelijk voor mensen die zich in een (zeer) kwetsbare positie bevinden? Deze vraag is niet altijd met 'ja' te beantwoorden. Er zijn bijvoorbeeld al lange tijd wachtlijsten in de geestelijke gezondheidszorg (ggz) en nog weinig zicht op verbetering. Het IVO wil bijdragen aan toegankelijke en passende zorg en ggz voor mensen in een kwetsbare positie en wil zicht geven op de hiervoor noodzakelijke randvoorwaarden. Het herstel van een cliënt of patiënt staat voor ons altijd voorop.

In 2021 loopt ons onderzoek naar de beste en meest duurzame hulp door. We leggen een sterke nadruk op preventie, samenwerking tussen domeinen en kennisuitwisseling. Speciale aandacht besteden we dit jaar aan leernetwerken over verward gedrag. Hier wordt kennis uitgewisseld tussen opleidingen en professionals in de praktijk. Dit kan een impuls geven aan professionals die zo beter zijn toegerust op de complexiteit in de dagelijkse praktijk.

(Beleids)ontwikkelingen

Voor de groep 'personen met verward gedrag' is toegankelijke en passende zorg in het bijzonder van belang. In een eerder onderzoek wees deze groep ons al op het belang van vroege signalering, stabiliteit en continuïteit in zorgrelaties. De aanpak van deze groep met veelal complexe problemen staat nog altijd hoog op de agenda bij zowel het Rijk als gemeenten.

De coronapandemie lijkt daarnaast weinig invloed te hebben op de wachttijden voor de ggz. Wel zijn er mensen die zich, door de coronapandemie of om andere redenen, helemaal niet (meer) of te laat melden voor hulp, terwijl ze hulp wel hard nodig hebben. Dit vraagt om inzet op preventie en om vormen van proactieve en *outrachende* hulp, zoals bemoeizorg. Hiervoor vragen wij extra aandacht dit jaar.

Aandachtspunt: ervaringsdeskundigheid

Binnen de zorg en de ggz wordt het werken met ervaringsdeskundigen steeds meer gemeengoed. Het erkennen van ervaringskennis als kennisbron en het werken met ervaringsdeskundigen is vaak onderdeel van een bredere herstelvisie. Binnen deze visie is er aandacht voor het hele herstelproces van cliënten op verschillende leefgebieden. De Herstelacademie en zogenoemde herstelwerkplaatsen zijn praktijkvoorbeelden waarin ervaringsdeskundigen een centrale rol spelen. Het IVO ziet de potentiële meerwaarde van ervaringsdeskundigen en besteedt binnen haar onderzoek aandacht aan dit thema om te komen tot een goede onderbouwing voor hun inzet. In 2021 verkennen we bijvoorbeeld de rol van ervaringsdeskundigheid in de ggz in de regio Rotterdam.

Aandachtspunt: dakloosheid

Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat dakloosheid onder mensen tussen de 18 en 65 jaar is toegenomen, van 17.800 personen in 2009 naar 39.300 personen in 2018. Dat is een verdubbeling van het aantal dakloze mensen in tien jaar. Deze toename is voor veel gemeenten een belangrijk en zeer actueel vraagstuk. De groep dak- of thuisloze mensen is divers. Een groot deel bestaat uit mannen met een verslaving of psychische problemen, maar het gaat ook om gezinnen met kinderen, 'economisch daklozen', 'bankslapers' en mensen met een licht verstandelijke beperking. Uit eerder onderzoek van het IVO blijkt dat dertig procent van de dakloze mensen vermoedelijk kampt met een licht verstandelijke beperking die vaak niet formeel is vastgesteld. Veelgenoemde redenen voor dakloosheid zijn: financiële problemen, conflicten en

breuken in persoonlijke relaties en huisuitzetting (soms door ouders of opvoeders). Meer inzet is hard nodig om dakloosheid te voorkomen. Vaak is sprake van een opeenstapeling van problemen met uiteindelijk dakloosheid tot gevolg. Een aantal vragen is belangrijk: waar kunnen instanties eerder problemen signaleren en ingrijpen? Welke preventieve maatregelen kunnen de instroom in de maatschappelijke opvang voorkomen? Een beter inzicht helpt beleidsmakers inzien hoe zij het opeenstapelen van problemen kunnen doorbreken of voorkomen. Omdat in iedere gemeente de organisatie van het 'voorveld' kan verschillen, is het van belang om dit vraagstuk lokaal en op maat te benaderen. Dit jaar helpen we zorg- en opvangpartijen en gemeenten verder met onze kennis van deze doelgroep.

Projecten

Ervaringsdeskundigheid voor de ggz-doelgroep

In de ggz krijgt de herstelvisie een steeds belangrijker rol. Omdat cliënten vinden dat de zorg die ze ontvangen onvoldoende aansluit op deze bredere doelstellingen, zijn er verschillende herstelinitiatieven gestart. Binnen deze initiatieven spelen ervaringsdeskundigen een belangrijke rol, zowel in de ondersteuning van cliënten als in de beleidsvorming van instellingen en organisaties. Voor cliënten is het prettig dat iemand zich echt in hen kan verplaatsen en minder een oordeel heeft. Daarnaast biedt de rol van ervaringsdeskundige ook ontwikkelkansen voor mensen met een psychische kwetsbaarheid. De gemeente Rotterdam wil meer inzicht in de mogelijkheden om ervaringsdeskundigheid in de ggz te versterken. Onderzoeksinstituut IVO voert daarom een verkenning uit, waarbij de huidige Rotterdamse praktijk van ervaringsdeskundigheid betrokken wordt. Het doel is inzicht geven in hoe de huidige praktijk van ervaringsdeskundigheid en herstelondersteuning voor de ggz-doelgroep in Rotterdam versterkt kan worden.

Evaluatie en begeleiding van leernetwerken

Er is veel veranderd in de zorg voor mensen met complexe problemen. Vooral de zorg thuis en in de wijk is sterk in beweging. De zorg voor mensen met psychische aandoeningen vindt steeds meer extramuraal plaats; ze worden niet meer opgenomen in een instelling. Dit is een gevolg van de hervorming van de langdurige zorg en de zogeheten ambulantisering van de ggz, waarbij mensen met (ernstige) psychische aandoeningen zo veel mogelijk blijven deelnemen aan en wonen in de maatschappij. In beleid ligt de nadruk sterker op de eigen regie van cliënten en op inzet van de eigen sociale kring. Deze ontwikkelingen vragen van professionals in de zorg een nieuwe rol en andere competenties. Leernetwerken kunnen professionals helpen bij het up-to-date houden van hun kennis en het verbreden en verstevigen van hun netwerk. Ook kunnen leernetwerken het onderwijs voeden met nieuwe praktijkinzichten. Binnen de programma's Langdurige Zorg en Ondersteuning en het Actieprogramma lokale initiatieven voor mensen met Verward Gedrag financiert ZonMw zestien leernetwerken. In 2021 monitort en evalueert het IVO samen met Platform31 deze leernetwerken. Zo leggen we generieke principes bloot voor het succesvol opzetten, verbreden en bestendigen van leernetwerken. Dit onderzoek wordt gefinancierd door ZonMw.

Afbouwen ongewenst langdurig medicijngebruik

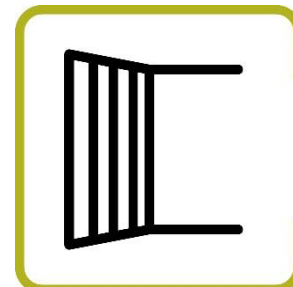
Langdurig gebruik van opioïden, antidepressiva en benzodiazepinen kan gepaard gaan met risico's voor patiënten. Maar voor veel mensen is het lastig om het gebruik van deze medicijnen (zelfstandig) af te bouwen. Welke ondersteuning hebben zij nodig? Naar schatting gebruiken bijvoorbeeld 1,7 miljoen mensen in Nederland slaap- en kalmerende middelen (benzodiazepinen), waarvan zo'n twintig tot vijftig procent deze middelen langdurig gebruikt. Langdurig gebruik van benzodiazepinen is ongewenst. Het gewenste effect is het verbeteren van de slaap, maar dit verdwijnt al na enkele weken, terwijl de ongewenste bijwerkingen blijven bestaan. Het IVO ontwikkelde eerder voor de huisartsenpraktijk de interventie 'Motiverend aan de slag met benzoreductie'. De praktijkondersteuner huisarts ggz (POH-GGZ) wordt getraind in motiverende gespreksvoering. Met een patiëntenbrief en een werkboekje ter ondersteuning begeleidt de POH-GGZ de patiënten tijdens een aantal consulten. De interventie laat veelbelovende resultaten zien om langdurig gebruik van slaapmiddelen te verminderen, maar sluit nog onvoldoende aan bij mensen met minder goede taal- en gezondheidsvaardigheden. Juist bij deze doelgroep komt veel onjuist medicatiegebruik voor. Daarom willen

we de interventie aanpassen, zodat deze ook voor hen geschikt is. Bovendien willen we onderzoeken of de POH-GGZ dergelijke afbouwbegeleiding ook kan bieden aan patiënten die andere medicijnen dan benzodiazepinen langdurig gebruiken, zoals antidepressiva of zware pijnstillers.

Expertsessies zorg en maatschappelijke opvang

In de zorg en maatschappelijke opvang gebeurt veel. Er verschijnen met grote regelmaat wetenschappelijke onderzoeken, grijze literatuur en nieuwsberichten over alle ontwikkelingen. Ook zijn er diverse pilots en experimenten. Als (beleids)medewerker is het vaak onhaalbaar om alle ontwikkelingen goed bij te houden, terwijl deze wel inhoudelijk input geven voor goed gefundeerd beleid. Onderzoeksinstituut IVO maakt het hen makkelijk met handige expertsessies. Bij de inhoud van de sessies gaan we uit van de context en specifieke uitdagingen van een gemeente of maatschappelijke organisatie. Het gaat niet om 'kennis om de kennis', maar om de praktische relevantie voor (beleids)medewerkers. In korte tijd geven we zo een overzicht van de huidige kennis binnen een thema. Dat stimuleert om met nieuwe inspiratie en inhoudelijke kennis aan de slag te gaan. In 2020 organiseerden we bijvoorbeeld een interactieve online sessie over het thema woonvormen voor mensen met een psychische kwetsbaarheid. In 2021 gaan we wederom (online of, indien mogelijk, fysieke) sessies organiseren over thema's waarop behoefte aan kennis is.

Forensische zorg

Forensische zorg is de geestelijke gezondheidszorg, verslavingszorg of verstandelijk gehandicaptenzorg voor volwassenen en jongeren die een strafbaar feit hebben gepleegd of daarvan worden verdacht. Het delict is mede het gevolg van hun psychische problematiek (inclusief problematisch middelengebruik en verslaving). De kans op herhaling van crimineel gedrag kan ook groter zijn door deze problematiek. Daarom moeten de problemen worden behandeld.

In 2021 en daarna wil het IVO binnen dit thema aandacht besteden aan de zogenoemde niet-specifieke factoren in de behandeling en begeleiding van personen met crimineel gedrag. We besteden daarbij aandacht aan de relatie tussen cliënten en professionals. Zo willen we onderzoeken welke factoren bijdragen aan de relatie, zoals de persoonlijke kenmerken van beide partijen en de vaardigheden van professionals.

Aandachtspunt: middelengebruik

Middelengebruik in de forensische ggz is een gevoelig onderwerp. Het gebruik van middelen is niet toegestaan, maar veel patiënten verlangen hier wel naar. Onder forensische patiënten komt middelengebruik dan ook veel voor: van het incidenteel problematisch gebruik van middelen tot een verslaving. Het gebruik, verlangen en verbieden van middelen heeft invloed op hun kwaliteit van leven. Dit geldt zowel voor het individu als voor de medepatiënten op de afdeling. En voor het verminderen van het risico op herhaling van crimineel gedrag is inzicht in de relatie tussen middelengebruik en delictgedrag van groot belang. Dit is nodig voor risicomangement en een juiste behandeling.

Het IVO heeft ook expertise op dit terrein: afgelopen jaar ontwikkelden we voor Stichting Verslavingsreclassering GGZ (SVG) samen met experts een Beslissing problematisch cannabisgebruik. Hiermee kunnen reclasseringswerkers beter inschatten welke aanpak van het cannabisgebruik bij een cliënt passend is. De afgelopen jaren ontwikkelden we bovendien samen met het veld een richtlijn voor diagnostiek, behandeling en risicomangement bij problematisch middelengebruik. Ook ontwikkelden we een handreiking voor de controle op middelengebruik die kan worden gebruikt door de reclassering. In 2021 blijven we graag bijdragen aan het ontwikkelen van kennis en producten over een adequate omgang met middelengebruik in de ambulante forensische setting.

Aandachtspunt: inzet ervaringsdeskundigheid

Bij klinieken, forensische afdelingen en in de ambulante zorg worden ervaringsdeskundigen (experimenteel of structureel) ingezet ter ondersteuning van de behandeling. De doelgroep van personen met crimineel gedrag is vaker moeilijk te bereiken en staat, door vaak negatieve ervaringen met hulpverlening, minder open voor ondersteuning door reguliere hulpverleners. Daarnaast is hulp in deze context vaak opgelegd, waardoor cliënten ook minder gemotiveerd zijn. Ondersteuning van iemand die vergelijkbare ervaringen heeft op het gebied van crimineel gedrag of contact met politie en justitie, kan hierin mogelijkheden bieden. Over het algemeen is de inzet van ervaringsdeskundigen echter nog gering binnen de forensische zorg en is hun rol en positie kwetsbaar. De inzet van ervaringsdeskundigen veronderstelt ook dat de behandeling herstelondersteunend is; de behandeling is (ook) gericht op het versterken van iemands vaardigheden en toekomstperspectief. Hierbij wordt dan ook nadrukkelijk verder gekeken dan risico, delict en stoornis. De wetenschappelijke ondersteuning voor de effectiviteit van deze aanpak is echter nog weinig onderzocht. Studies geven tot nu toe hooguit zwakke ondersteuning voor de effectiviteit van de inzet van ervaringsdeskundigen. In 2021 wil het IVO bijdragen aan de kennis die nodig is over hoe ervaringsdeskundigheid in het forensische veld het beste wordt benut.

Projecten

Hulpaanbod voor plegers van huiselijk geweld

Huiselijk geweld is de meest voorkomende vorm van geweld in Nederland. In toenemende mate is er, naast aandacht voor hulp voor slachtoffers van huiselijk geweld, ook aandacht voor hulp gericht op plegers van huiselijk geweld. Dit past bij een meer systeemgerichte aanpak van huiselijk geweld. Het aanbod van (vrijwillige) hulpverlening voor plegers van huiselijk geweld is echter beperkt en een helder overzicht van het aanbod ontbreekt. Er is bij de gemeenten Rotterdam, Maassluis, Vlaardingen en Schiedam behoefte om beter zicht te krijgen op wat betrokkenen en plegers zelf onder goede hulpverlening verstaan en aan welke randvoorwaarden hulpverlening voor plegers moet voldoen. Onderzoeksinstituut IVO geeft hier in 2021 met behulp van deskresearch, interviews met experts, ervaringsdeskundigen en plegers en een Delphi-studie zicht op.

Risicotaxatie en vroegsignalering van betrokkenen bij relationeel geweld

In samenwerking met veldpartijen en gemeenten wordt een pilot voorbereid en uitgevoerd, met als doel om de indicatiestelling voor zorg aan betrokkenen bij relationeel geweld te verbeteren. Dat moet een werkwijze realiseren die zorgt dat de betrokkenen bij relationeel geweld passende hulp krijgen. Plegers van relationeel geweld zijn vaak moeilijk te motiveren voor hulp in een vrijwillig kader en haken relatief vaak af bij hulptrajecten. Daarnaast is bekend dat plegers van relationeel geweld die in een forensisch kader terechtkomen, vaak al langer kampten met problemen die niet op tijd werden gesignaleerd. Hiervoor is een betere en snellere taxatie nodig van de problematiek van alle betrokkenen bij het relationele geweld. Dit verkleint de kans dat de betrokkene ten onrechte geen of juist te veel hulp krijgt of dat dit in de verkeerde vorm wordt geboden. Dit moet uiteindelijk leiden tot het nakomen van behandelafspraken en, op de langere termijn, vermindering van recidive. Onderzoeksinstituut IVO begeleidt een goede voorbereiding van de pilot en voert (tussentijdse) evaluaties uit. Dit project wordt gefinancierd door het programma Geweld hoort nergens thuis van de Rijksoverheid.

Inzet van ervaringsdeskundigheid bij mensen met crimineel gedrag

In het kader van een promotieonderzoek bij het IVO in samenwerking met de Erasmus Universiteit zijn al verschillende studies gedaan naar de ondersteuning voor (jonge) mensen met crimineel gedrag. In 2021 delen we de resultaten van een kwalitatieve studie waarbij we zeventien personen met ervaringskennis interviewen die anderen met crimineel gedrag ondersteunen. Daarnaast delen we de inzichten vanuit een systematische *realist* literatuurstudie naar de individuele ondersteuning door ervaringsdeskundigen. We brengen ook het verband in beeld tussen werkalliantie met de begeleider en behandeluitkomsten in een groep van jongvolwassen mannen met multiproblematiek, waaronder delinquent gedrag. Dat doen we op basis van een kwantitatieve studie.

Kwaliteit van leven en middelengebruik in de forensische zorg

Samen met Tactus Verslavingszorg maken we een handreiking over de kwaliteit van leven en middelengebruik in de klinische forensische zorg. Daarin werken we twee strategieën uit voor het omgaan met middelengebruik in de forensische klinische zorg, waarbij tegelijk de kwaliteit van leven van cliënten wordt bevorderd. De eerste strategie gaat uit van maatwerk leveren; niet totaal verbieden, maar kijken naar individuele behoeften en mogelijkheden, rekening houdend met de risico's. De praktijk laat zien dat de maatwerkstrategie in de klinische setting een bron van spanning is die maar moeilijk kan worden beheerst en daarom niet wordt aangeraden. Meer potentieel heeft het belonen van onthouding (*contingency management*) als aanvullende behandelstrategie. In de klinische setting is hier nog weinig ervaring mee opgedaan. Daarom raden we aan om pilots op te zetten en deze op haalbaarheid en effectiviteit te evalueren.

Onderzoek
naar welzijn,
zorg &
verslaving

Jaarplan

Doorontwikkeling van Leefstijltraining 24/7

De Leefstijltraining 24/7 is een justitiële interventie voor mensen waarbij een verband wordt verondersteld tussen hun middelengebruik/gokken en delictgedrag. Het doel is dat deelnemers na afronding van de Leefstijltraining 24/7 kennis hebben van hun middelengebruik en/of gokgedrag en inzicht hebben in de eigen gedragspatronen die leiden tot delictgedrag. In de training wordt gewerkt aan de versterking van de motivatie voor gedragsverandering en het adequaat omgaan met middelengebruik en/of gokproblematiek. Dit alles moet leiden tot het verkleinen van de kans op herhaling van het delictgedrag. Het Kwaliteitsprogramma Forensische Zorg (KFZ) heeft, in nauw overleg met de drie reclasseringsorganisaties (3RO) en op basis van een behoefte-inventarisatie, geconcludeerd dat doorontwikkeling van deze interventie nodig is. Het IVO en Stichting Verslavingsreclassering GGZ (SVG) werken in 2021 verder aan een geactualiseerde, goed uitvoerbare versie van deze training.

Duurzaamheid voor iedereen

Het IVO wil met haar onderzoek kennis bieden over mogelijke oplossingen voor maatschappelijke problemen. Steeds duidelijker wordt dat we deze oplossingen eerder vinden via een samenhangende aanpak voor een duurzame samenleving waarin iedereen meetelt en meedoet. Om een toekomstbestendige samenleving te creëren, is focus nodig op zowel gezondheid, milieu, klimaat als de welvaartsverdeling in onze maatschappij.

(Beleids)ontwikkelingen

De Sustainable Development Goals (SDG's of Duurzame Ontwikkelingsdoelen) van de Verenigde Naties zijn zeventien maatschappelijke doelstellingen voor een duurzame samenleving waarin iedereen meetelt en meedoet. Daarvoor is bijvoorbeeld beëindiging van extreme armoede, betere gezondheid, beter onderwijs, duurzame energie, minder ongelijkheid en het aanpakken van klimaatverandering nodig. Verschillende partijen in Nederland zijn actief met het behalen van deze doelstellingen, waaronder gemeenten. Het IVO wil bijdragen aan onderzoek dat kennis en innovaties op deze terreinen vergroot.

Aandachtspunt: innovaties

Innovaties ontstaan vaak wanneer al bestaande inzichten aan elkaar worden gekoppeld en een win-winsituatie wordt gecreëerd. Denk bijvoorbeeld aan de 'sociale windmolen', waarbij windmolens worden neergezet door burgers en de opbrengsten ten goede komen van de gemeenschap in de vorm van (sociale) voorzieningen. Innovaties zijn succesvol wanneer ze worden ontwikkeld vanuit het perspectief van de gebruikers of de doelgroep. Dat vergroot de kans dat ze goed werken en worden toegepast. Dit type onderzoek sluit goed aan bij de expertise van het IVO.

Projecten

Gevolgen van hitte voor de gezondheid

De gevolgen van klimaatverandering hebben grote impact op de samenleving, ook op de gezondheid. Sommige gevolgen raken kwetsbare groepen relatief sterk. Ouderen, chronisch zieken en daklozen in grote steden hebben bijvoorbeeld meer last van extreme hitte. Het IVO wil in 2021-2022 samen met onder meer de Hogeschool Leiden, Platform31, Nivel, Movisie en het Louis Bolk Instituut een innovatiegericht onderzoek uitvoeren waarin in cocreatie met einddoelgroepen:

- kennis wordt opgebouwd over de effecten van de toenemende hitte op de gezondheid;
- kennis wordt opgebouwd over effectieve adaptatie- en preventieve (gedrags)maatregelen;
- waarmee een handelingsperspectief wordt geboden op basis van hoe risicogroepen zich willen/kunnen aanpassen aan toenemende hitte;
- waarmee een handelingsperspectief wordt geboden op basis van hoe effectieve adaptatie- en preventie maatregelen kunnen worden geïntegreerd in bestaande organisatiestructuren (zorgketens, sociale domein).

Voeding en duurzaamheid

Een duurzame voedselstrategie betekent winst voor gezondheid, milieu en klimaat. Onderzoek is nodig naar de effecten op deze drie domeinen bij verschillende beleidsscenario's. Welk effect heeft bijvoorbeeld het verhogen van belasting op vlees? Dit is een urgente vraag vanwege de schadelijkheid van de vleesproductie

Onderzoek
naar welzijn,
zorg &
verslaving

Jaarplan

voor milieu en klimaat. En heeft het verlagen van de belasting op groente en fruit effect op de gezondheid van mensen met een kleine portemonnee? Prijsmaatregelen hebben bij mensen met een lage sociaaleconomische status vaak meer effect op (gezondheids)gedrag dan andere maatregelen of interventies. Op lokaal niveau is aanvulling van zo'n nationale strategie nodig, bijvoorbeeld met voorlichting en hulp voor mensen met een laag inkomen. De noodzaak van een integrale voedselstrategie ten behoeve van een beter milieu, klimaat, gezondheid en vermindering van armoede wordt al benoemd in de National Food Strategy in Groot-Brittannië. Hierbij wordt een brede maatschappelijke discussie voorgestaan. Het IVO komt in 2021 met een Onderzoeksagenda Voeding en Duurzaamheid, die via een raadpleging van experts en belanghebbenden (Delphi-studie) tot stand komt. Daarin presenteren we een set van actuele onderzoeksvragen op het gebied van voeding en duurzaamheid waarover consensus bestaat.